

ELŐSZÓ

A területfejlesztési és modernizációs politika alatt értjük az állam beavatkozását az egyes régiók gazdasági és társadalmi folyamataiba. Ennek alapján a különböző térségekben eltérő területi fejlődés alakul ki, egyes települések, városok számára nagyfokú előrelépést jelent, mások számára viszont az elsorvadást és az elnéptelenedést hozza. Ez volt jellemző a szocialista országok területi és közigazgatási felépítésére is. Románia egyes régiói között ugyanis megtalálható ez a térbeli egyenlőtlenség, amely gazdasági, infrastrukturális, társadalmi és kulturális különbözőségeket szül.

Enyedi György szerint önmagában ezek az egyenlőtlenségek is gerjesztenek gazdasági-társadalmi folyamatokat, mint például a migráció és a munkaerő-átcsoportosítás.¹ Felmerül hát a kérdés, hogy Székelyföld fejlesztése mennyire volt érdeke a nemzeti szocializmus útjára lépett román hatalomnak, illetve milyen modernizációs kísérleteket igyekeztek végrehajtani a helyi illetékesek.

A kutatás egy politikai, gazdasági és társadalomtörténeti áttekintést igyekszik megvalósítani, amely átfogná a Nicolae Ceaușescu nevével fémjelzett két évtizedet, figyelembe véve a romániai magyar kisebbség helyzetét. Konkrétan Hargita és Kovászna megye településeit vizsgáljuk, természetesen kitérve az elszakított Maros megye egyes problémáira is.

A tanulmányban olyan kérdésekre próbáltunk választ keresni, amelyek jelentősen megváltoztatták a romániai társadalom egészét, és ezzel együtt a tárgyalt két közigazgatási egység lakosságának életformáját. Gondolunk itt a megyésítésre, az iparosításra, az urbanizációra, rurbanizációra², a demográfiai változásokra, a szocialista művelődésre, a homogenizációra stb.

A források tekintetében fontos szerepet játszik a két megye levéltáráiban található pártiratok kutathatóvá válása. Az elmúlt pár év előrelépést jelentett a megyei levéltárak számára, hiszen sok olyan dokumentum került napvilágra, amely jelentősen hozzájárult a kommunista korszak jobb meg-

¹ Enyedi György: *Területfejlesztési politika dilemmái hazánkban*. Ezredforduló, 2. szám, In: *Historia*, melléklet, 1997/8, 3,4.

² A rurbanizáció a város vidékiessé és a vidék városiassá válását jelenti.

ismeréséhez. Az alábbi tanulmány is ezek sorába tartozik, mivel az 1968-as megyésítést követően semmilyen konkrét információ nem volt eddig Hargita megye pártstruktúrájáról. Országos szinten is csak az elmúlt években kerültek feldolgozásra a területi-közigazgatási átszervezéssel kapcsolatos pártiratok. Az Állami Levéltár Hargita és Kovászna megyei irattárában 2008-tól hozzáférhetőek a Román Kommunista Párt (RKP) megyei szervezetének jegyzőkönyvei, amelyekben pontosan nyilvántartották a hatalom helyi szerveinek képviselőit és létszámukat. A megyei levéltár anyagai között többek között megtalálható a Megyei Művelődési és Művészetügyi Bizottság és a Sajtó és Nyomtatványok Igazgatóságának iratai. Ezeknek a dokumentumoknak a tanulmányozása hozzásegít a helyi sajtópropaganda megértéséhez, útmutatást ad a hatalom által fentről lefelé irányuló hatalmi, ideológiai elképzelések értelmezésére.

Hargita Megye Tanácsának irattárában őrzik a megyésítésre vonatkozó alakuló gyűlések jegyzőkönyveit és a Végrehajtó Bizottság dossziéit. Ezeket kiegészítik a Román Szocialista Köztársaság Hivatalos Közlönyének évfolyamai, amelyek a legfontosabb határozatokat tartalmazzák. Mindezek mellett megtalálhatóak a megyei néptanács belső használatára készült ismertető füzetek, amelyek pontosan megnevezik a közigazgatásban dolgozók nevét és a betöltött funkciókat.

A kutatást kiegészíti a helyi lapok (Hargita, Megyei Tükör)³ 1968–1989 közötti évfolyamainak átböngészése.

³ A *Hargita* 1968-as megalakítására a bukaresti *Előre* (1953-tól működő országos lap) központi pártlap főszerkesztő-helyettese, Albert Antal érkezik Csíkszeredába, aki a kezdeti nehézségekkel megküzdve elindítja az újság szerkesztését. 1968. február 23-án, pénteken jelent meg az első lapszám. A szerkesztőbizottságot a következő személyiségek alkották: Füstös Jenő, Borbély László, Molnos Zoltán, Zöld Lajos, Hecser Zoltán, Szekeres Sándor, Bálint András, Koszta István, Kolozsi Márton.³ Az újságot Csíkszeredában szerkesztették, és kezdetben Marosvásárhelyen nyomtatták ki 1970. március 30-ig, amikor üzembe helyezték a csíkszeredai nyomdát. Az 1974. május 4.–1976. május 28. közötti időszakot leszámítva napilapként működött, míg a jelzett időszakban papírtakarékossági okokra hivatkozva hetilappá alakítják át. Kiadványai közül megemlíthetjük az évente megjelenő *Hargita Kalendáriumot*, amely összefoglalta az év legfontosabb gazdasági, politikai és társadalmi döntéseit, törvényeket, beszámolókat, eseményeket. Társlapja az *Informația Harghitei* című román nyelvű lap. 1989-től *Hargita Népe* néven működik tovább.

Közismert, hogy a szocialista sajtó forrásértéke megkérdőjelezhető, ezért megfelelő kritikával és az adatok ellenőrzésével használható fel. Mindezek ellenére kordokumentumnak számít, hiszen nagyon sok esemény kronológiai vonatkozása megtalálható benne, ugyanakkor tükrözi az adott korszak hangulatát. Lehetőséget ad a kutató számára, hogy bepillantást nyerhessen, miként kezeli a központi kormányzat a gazdasági és társadalmi problémákat, milyen eszközöket használ fel krízis időszakában a lakosság megnyugtására, esetleg félretájékoztatására. Az újságírók rátermettségétől függően előfordult, hogy sikerült a szigorú cenzúra hálójából burkoltan kijuttatni olyan információkat, amelyeket a kor embere megértett.

A helyi sajtót kvantitatív módszerekkel⁴ megvizsgálva négy nagyobb témakört különítettünk el, annak függvényében, hogy egyáltalán miről is írtak ezek a sajtóorgánumok. Végiglapozva az évfolyamokat, szemmel láthatóan kiemelt témaként szerepelt a majdnem minden lap címoldalán megjelenő iparosítás és urbanizálódás, a beküldött lakossági levelek által tükröződő társadalmi problémák, a szocialista nevelés és közművelődés témaköre. Az említett csoportosítások megjelenési aránya majdnem száz százalékosnak mondható, vagyis nem volt egyetlen lapszám sem, amely bizonyos szinten ne foglalkozott volna az adott kérdéskörrel. Talán az oktatásra vonatkozó ré-

A Kovászna megyei újságot Dali Sándor szerkesztette, és a lap a *Megyei Tükör* nevet viselte. 1968. február 24-én jelent meg az első lapszáma az RKP Kovászna megyei bizottság és ideiglenes megyei néptanács hetilapjaként. 1976. június 1-jétől válik az RKP Kovászna megyei bizottság és megyei néptanács napilapjává. A lapot Sepsiszentgyörgyön írták, viszont 1971. október 14-ig Brassóban nyomtatták, utána a megyeszékhelyen. A főszerkesztők közül megemlíthetjük Jecza Tibort, aki Dali Sándort követte 1974–1983 között, majd Vasas Ferencet, aki 1989-ig vezette a szerkesztőséget.³ A szerkesztőbizottságnak olyan fiatal tehetséges tagjai voltak, akik már kolozsvári tanulmányaik során ismerték egymást, és hazatérve nemzedékük legtehetségesebb írói és költői lettek:³ Farkas Árpád, Magyar Lajos, Czegő Zoltán, később Bogdán László, Csiki László és Vári Attila. A lap 1972 áprilisáig, Király Károly megyei párttitkár lemondásáig a második legjelentősebb befolyásoló tényezőként léphetett fel Kovászna megyében, megelőzve a propagandatitkár hatáskörét.³ Az újság egyik sajátosságai közé tartozott, hogy a hetvenes évek közepéig itt találjuk meg a legtöbb helyi székely hagyományokkal foglalkozó írást.³ Zágoni Jenő a nyolcvanas években gyűjtötte össze és adta közre a sepsiszentgyörgyi Megyei Tükör néprajzi bibliográfiáját. Román társlapja az 1968–1989 között működő *Cuvântul Nou* című folyóirat volt.

⁴ Janes Stokes: *A média- és kultúrakutatás gyakorlata*. Gondolat Kiadó, PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, Budapest–Pécs, 2008, 12–15.

szek bizonyultak időszakosnak, hiszen ez a tanév szerkezetéhez idomult. Kutatásunk alapjának is ezeket a témákat tűztük ki, és a tanulmány szerkezeti felépítése is ezt az irányt követi.

A szakirodalmat tekintve – a teljesség igénye nélkül – megemlíjtük azokat a szerzőket, akik behatóan kutatták/kutatják a szocialista rendszer gazdasági, politikai és társadalmi változásait. *Kornai János* a szocialista rendszert elemző munkáiban a korszakra jellemző hiánygazdaságra hívja fel a figyelmet, *Berend T. Iván* hasonló témájú tanulmányai a szocialista országok sajátosságait tárja fel, *Hunya Gábor* a szocialista Románia gazdaság- és ipartörténetét ábrázolja. Ide sorolhatók *Germuska Pál* magyarországi ipar- és várostörténeti elemzései, *R. Süle Andrea* várostörténeti áttekintései, *Geambaşu Réka* családszociológiai tanulmánya. A demográfiai változások elemzése szempontjából fontosak *Szarka László*, *Vécsei Károly* és *Varga E. Árpád* népesedési és etnikai statisztikái, amelyek összegzik a romániai települések adatait. Kisebbségtörténelmi vonatkozásban megemlíthető *Vincze Gábornak* a romániai magyar kisebbség történeti összefoglalója, *Földes György* magyar–román viszonyt elemző munkája, *Stefano Bottoni* a Magyar Autonóm Tartomány történetéről írt könyve, illetve *Nagy Mihály Zoltán*, *Olti Ágoston*, *Novák Csaba Zoltán* a kommunista diktatúra korszakát ismertető tanulmányai. Az utóbbi szerzők művei a *Bárdi Nándor* által szerkesztett magyar kisebbség kutatásával foglalkozó kötetekben jelentek meg. A legújabb szakirodalmi forrás *Novák Csaba Zoltán*, *Tóth-Bartos András*, *Kelemen Kálmán Lóránt*: *Újjászületés, Háromszékből Kovászna. Kovászna megye megszervezése és intézményesülése 1968–1972* címmel 2013 őszén látott napvilágot, amely Kovászna megye kialakulását mutatja be. A jelenlegi kézirat időközbeni szerkesztése már nem engedte meg ennek a tanulmánykötetnek a részletes feldolgozását.

A román történészek közül megemlíjtjük *Lucian Boia*, *Ghiţă Ionescu*, *Ioan Scurtu*, *Liviu Turcu*, *Vladimir Tismăneanu* és *Vlad Georgescu* munkáit.

Székelyföldi vonatkozásban jelentős kutatásokat végzett a Kommunikációs Antropológia Munkacsoport, amely a helyi jellegzetességek feltárását tűzte ki célul. Kutatói: *Biró A. Zoltán*, *Bodó Julianna*, *Gagyfi József*, *Oláh Sándor*, *Túros Endre*.

A forrásoknak egy másik kategóriáját jelentik a Kolozsváron található Jakabbfy Elemér Kortörténeti Gyűjteményének kéziratgyűjteménye, amely a korszak legjelentősebb romániai magyar politikai személyiségeinek, tanároknak, egyetemistáknak gépelt tanulmányait, elemzéseit őrzi. A dolgozat végén a bibliográfiában részletesen közöljük a felhasznált forrásokat és szakirodalmat.

A tanulmány a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Politológia-, Közigazgatás- és Kommunikáció Tudományi Kar, Újságíró Tanszékén 2009-ben megvédett doktori értekezésnek az átdolgozott változata. Ezúttal is köszönetemet szeretném kifejezni témavezető tanáromnak, dr. Cseke Péter egyetemi tanárnak és dr. Gagy József egyetemi docensnek az önzetlen segítségükért.